

A SZÍNHÁZ, MINT A KÖTELEZŐ OLVASMÁNY KÖZVETÍTŐJE:

AZ ÉDES ANNA ALKALMAZOTT SZÍNHÁZI ELŐADÁSKÉNT

Absztrakt

A dolgozat arra kérdez rá, hogy a Kosztolányi Dezső-regény, az *Édes Anna* színházi előadasként hogyan járul hozzá a szöveg egyébként is nagyon erős közösségteremtő erejéhez. Hipotézise szerint a gyakori színrevitel okai között – eddig huszonöt színházi adaptáció született – erőteljesen jelentkezik a kötelező olvasmány státus is. A kötelező olvasmányok filmes és/vagy színházi feldolgozásai használhatók tanítási segédeszközként, ami az értelmezés munkáját segíti. Az *Édes Anna* színházi feldolgozásai legtöbbször a kőszínházi repertoár részét képezik, és betagozódnak a műsorstruktúrába, úgy, hogy a létrehozókat a tiszta esztétikai funkció motíválja, azonban nem vesztik szem elől a potenciális kötelező olvasmányt olvasó diákközönséget és magyartanárait sem. A színház ezért gyakran ifjúsági bérletként, matinék keretében hirdeti meg egyes előadásait, sőt, akár drámapedagógiai foglalkozást is épít köréjük. Azonban olyan példát is lehet mutatni, amikor az *Édes Anna* speciálisan ifjúsági színházban, kifejezetten a diákközönséget megcélozva jön létre, még speciálisabb esetben pedig diákszínházi előadasként. A dolgozat ebben az összefüggésben mutatja be az *Édes Anna* két, kifejezetten alkalmazott-színházi feldolgozását, Korcsmáros György 1982-es Gyermek- és Ifjúsági Színház-beli adaptációját, és Vidovszky György 1994-es Vörösmarty Gimnázium-beli diákszínházi előadását.

Abstract

Theatre as a medium to required reading *Anna Édes*, functioning as an applied theatrical performance

The community generating power of *Anna Édes*, the novel by Dezső Kosztolányi is very high on its own right. This study aims at finding out how the stage adaptations of the text can enhance this power. The hypothesis is that the reason for having so many dramatised versions (25 of them to date) lies in a large part in the fact that the novel is a required reading in high school. Movie and stage adaptations of compulsory or recommended

literature can be used as educational tools that can help the process of interpretation. In most cases, the theatrical adaptations of *Anna Édes* are part of the theatres' normal repertoire, finding their niches in program structure, the creators of the performance being purely driven by the purposes of the art, but they also consider the young public who shall read the required novel, and their professors of literature. As a consequence, theatres often stage this play as part of a student subscription, or matinee performances. They sometimes even create drama pedagogic classes around the performance. There are even examples for staging *Anna Édes* in a theatre specializing in young audiences, aiming directly to students, and in some cases, it is played by student drama classes. The study presents two adaptations aiming definitely at applied theatre. One is György Korcsmáros's adaptation of 1982, at Child and Youth Theatre, the other was created by György Vidovszky in 1994, at Vörösmarty High School, staged by a student drama class.

Kosztolányi Dezső regényének, az *Édes Annának* huszonöt színházi feldolgozása nyolcvan év színház-történetében hagyott maga után nyomokat,⁶⁹ melyek az évtizedek eloszlásában különböző színházi korszakokba estek: a két világháború közé, 1945 és 1990 közé, illetve az 1990 utáni évekre. Az *Édes Anna* színpadi sikerének okai között biztosan megjelölhető dramatiszálhatósága, a kevés szereplő, a szűk térben zajló konfliktus, az egy szálon futó cselekmény, a drámai fordulatok. Remekmű-jellege sem vitatható. Mégis kérdés, hogy miért alkalmazzák színpadra különböző korok és színházi helyzetek ilyen gyakran.

Hipotézisem szerint az *Édes Anna* színházi sikerének egyik összetevője, hogy a regény évtizedek óta jelen van az oktatási rendszerben, ezáltal a köztudatban él, ami előhívja azt az igényt, hogy színdarab formájában vagy más módon újra és újra feldolgozzák. A színházi alkotók számára ugyanakkor az *Édes Anna*

69 Lásd erről részletesen: Varga Kinga 2015 Szövegbe zárva. Kosztolányi Édes Annája a színházi gyakorlatban. In *Átjárások-Áthallások: Az Eötvös Collegium Magyar műhely 2014. évi konferenciájának előadásai*, szerk. Hantó Réka, Muntag Vince, Melhardt Gergő, Varga Nóra. Budapest, Magyar műhely, 273-286.

dramatizálásakor az esztétikai funkció áll előtérben, amit az is mutat, hogy nem egy kanonizálódott szövegváltozat alapján dolgoznak, hanem a legtöbb esetben létrehozzák a saját verziójukat, ezzel egyedi látásmódjukat domborítva ki (a huszonhat feldolgozásnak tizenöt szöveggönyve van). Az *Édes Anna* így nemcsak a kötelező olvasmányok kánonjának része, hanem a magyar nyelvű színjátszásé is, mely jó drámai alapanyagként tekint a regényre, melyben jó szerepeket lehet kiosztani. A regény tananyag-jellegéből következően ugyanakkor az *Édes Anna*-előadások oktatási segédanyagként (is) értelmezhetők azzal együtt, hogy ezek általában olyan kószínházi bemutatók, melyek betagozódnak a műsorstruktúrába, de nem vesztik szem elől a potenciális kötelező olvasmányt olvasó diákközönséget és magyartanárait sem, és így ifjúsági bérletes előadásként, matinék keretében is játsszák őket, ezáltal alkalmazott színházi jelentést adva nekik. Ez a tanulmány azt vizsgálja meg, hogy ezek a hangsúlyok hogyan érvényesülnek.

Az *Édes Anna* mint tananyag

Az, hogy az *Édes Anna* a köztudat része, az oktatási rendszerben elfoglalt helyével magyarázható. A kritikai kiadás részletesen felsorolja a megjelenéseket, értelmezi a befogadást, ezek szerint az első kiadást követő több mint két évtizedes előtérbe kerülés után a regényt 1948 és 1963 között nem adták ki, a későbbi változatban két, a Horthy-kori rendszerrel foglalkozó mondat hiányzik a szövegből,⁷⁰ de az adaptációkat tekintve a cenzúra relatív fogalom, hiszen önkényesen lehet mondatokat kihagyni vagy betoldani az új szöveggönyvekbe.⁷¹ A regény 1960-

tól ajánlott tananyag, 1968-tól ajánlott házi olvasmány, 1978-tól kötelező házi olvasmány, 1980-tól szakközépiskolai, 1982-től gimnáziumi tananyag.⁷² A tananyag-jelleg ezentúl meghatározza azt, hogyan gondolkozunk a regényről. Az 1965-ös Lékay Ottó-féle rádiójáték 1981-es újrásugárzásakor a „diákkönyvtár hangszalagon” alcímet adták neki,⁷³ 1985. január 31-én (a Kosztolányi születését ünneplő centenáriumi évben) a Kossuth Rádióban egy a regényről szóló beszélgetésben az irodalomtörténész Kiss Ferenc megállapítja, hogy közhellyé vált a történet, amióta tananyag lett.⁷⁴ Kosztolányi Dezső életműve a ma érvényes Nemzeti Alaptanterv értelmében kötelező (NAT 2012),⁷⁵ hogy négy regénye közül melyiket tanítják, azt a kerettantervek nem szabályozzák. A gimnáziumok 9-12. évfolyama számára szánt kerettanterv is enged választást Kosztolányi regényei között, de már zárójelben említi az *Édes Annát*, kapcsolódási pontként a Kosztolányi műveiből készült filmeket ajánlja.⁷⁶ Az érvényben lévő

72 Kosztolányi Dezső: *Édes Anna*, szerk. és jegyz. Veres András, 587; Fábrián László 2014 *Az Édes Anna legendárium: Kosztolányi Dezső regényének elő- és utótörténete*. Doktori dolgozat, PPKE BTK, 26, 31. <http://docplayer.hu/3729375-Fabian-laszlo-az-edes-anna-legendarium-kosztolanyi-dezso-regenyenek-elo-es-utoelele.html>. (Letöltés ideje: 2016. április 5). A gimnáziumi irodalomtantervek és -tankönyvek történetének 1975-től 1986-ig való alakulásának dokumentumait lásd: *Tankönyvháború. Víták a gimnáziumi irodalomoktatás reformjáról a hetvenes-nyolcvanas években*. Sajtó alá rendezte és az összekötő szöveget írta Pála Károly. Budapest, kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete és az Argumentum Könyvkiadó, 1991.

73 Forrás: a Magyar Rádió Archívuma. (Eddig hatszor sugározták újra: az első 1965. március 28-i adás után 1981. április 5-én, 1987. december 20-án, 1991. június 6-án, 2001. október 19-én és 2004. január 31-én).

74 A beszélgetésben részt vettek még: Bata Imre, Bodnár György, Nemes Nagy Ágnes és Németh G. Béla. (*Irodalom és felszabadulás*. Az MR és a TIT kerekasztal-beszélgetése a Kossuth Klubban. Forrás: a Magyar Rádió Archívuma, első adás: 1985. január 31., 1. tekercs, 4.36-4.40.)

75 A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló kormányrendelet (110/2012. (VI. 4.). Kormányrendelet, közzétéve a *Magyar Közlöny* (66.) 2012. június 4-i számában.

76 *Kerettanterv a gimnáziumok 9-12. évfolyama számára. A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet 3. melléklete*, letöltve az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet honlapjáról, <http://kerettanterv.ofi.hu/>, (a letöltés ideje: 2016. május 30).

70 Kosztolányi Dezső: *Édes Anna*. szerk. és jegyz. Veres András, Pozsony, Kalligram, 2010, (kritikai kiadás), 586-587.

71 Ezt jól szemlélteti az 1977. április 19-től június 2-ig 18 részben összesen 17 óra 10 perc alatt lejátszott, rádióra alkalmazott „hangos könyv”-változat. (Felolvasta: Gábor Miklós, szerkesztette: Manger Gabriella, rendezte: Déri Éva). A tizenhét műsorborítékban megőrzött anyag a regényszöveg egészéhez képest hiányos, mert semleges hangulatú bekezdések, mondatok maradnak ki belőle, vagy a könnyebb érthetőség kedvéért össze vannak vonva egymással. (A kritikai kiadás által megjelölt, cenzúrázott két mondat is). Ezenkívül a meglévő, már rövidített szövegben húzások látszódnak, utólag töröltek minden politikai felhangot tartalmazó mondatot. Gábor Miklós felolvasásával ezt összeolvasva kiderül: a végleges, elhangzó szöveg a kétszeres húzás állapotát adja vissza. (Forrás: a Magyar Rádió Archívuma).

tankönyvek az *Édes Annát* kitüntetett módon kezelik, a regény értelmezéséhez segédanyagként a Fábry-filmből vett képekkel illusztrálják a tankönyvi szöveget.⁷⁷ A gyakorló magyartanár Fábrián László is azt elemzi doktori disszertációjában, miként lehet a Fábry-filmet hasznosítani az *Édes Anna*-regény tanításakor.⁷⁸

Az *Édes Anna* színházi alkalmazása

Ami a színházi viszonylatot illeti, található arról adat, hogy a színházak drámapedagógia foglalkozásokat építenek az előadások köré, az elmúlt évek *Édes Anna* bemutatóihoz többször külön erre szakosodott alapítványok szerveztek foglalkozásokat. A 2013-as tatabányai Jászai Mari Színház – Népház előadásához (bemutató: 2013. január 19.) a Kontakt Csoport szervezett felkészítő- és feldolgozó foglalkozásokat 16-18 éveseknek azzal a pedagógiai céllal, hogy emberi és társadalmi problémákat vesessenek fel, így az elnyomók és elnyomottak közötti viszonyt vizsgálták, és azt, hogy kik napjaink Édes Annái.⁷⁹ A 2015-ös Győri Nemzeti Színház előadásához (bemutató: 2015. február 7.) a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Intézmény és Gyermekotthon alapítványa a fogyatékkal élő tanulók integrálása céljából 15 fő részére csoportos színházlátogatást tett lehetővé hogy fogékonyra tegyék a fiatalokat a társadalmi érintkezési szabályok gyakorlására, a kommunikációs csatornák bővítésére és a katarzis átélésére.⁸⁰

Az *Édes Anna* színpadi adaptációi szinte kivétel nélkül a kor miliójének és a situáció eredetiségének hű visszaadására törekuszenek, a díszlet és a jelmez az 1920-as évek Magyarországot idézi, a konfliktus a regény alapvető problémáit adja vissza Kosztolányi

szavainak és mondatainak átvételével. Ebből egyrészről következik az, hogy oktatási segédanyagként felhasználhatóak a színházi előadások, másrészt pedig az, hogy az adaptáció ténye önmagában véve is alkalmazás, hiszen magának a regény világának megjelenítése is lehet a cél. Az első, 1936-os adaptációnak Bárdos Artúr Belvárosi Színházában is ez volt a szándéka: *Édes Anna* megtestesülése, csak később, az előadás készítése során kaptak jelentőséget a színpad törvényei.⁸¹

Amennyiben szűkebben értelmezzük az alkalmazott színház fogalmát, akkor a meglévő *Édes Anna*-előadások között két olyat találunk, amelyek speciálisan alkalmazott színházinak mondható: Korcsmáros György adaptációja, melyet ő maga rendezett meg a Budapesti Gyermekszínházban 1982-ben, és Vidovszky György, aki 1994-ben a drámatagozatos Vörösmarty Gimnáziumban állította színre diákjai számára.

Korcsmáros György: *Édes Anna*

Korcsmáros György változatát a Budapesti Gyermekszínház adta elő, a premierre 1982. december 3-án került sor, a gyermek- és ifjúsági előadásokra szakosodott színház Ifjúsági Stúdiószínpadán kamarajellegű előadásban kapott helyet. Megjelenése összefügg a kötelező tananyaggá válással, a nyolcvanas évek elején az *Édes Anna* előtérbe kerül, közel egyszerre Veszprémben⁸² és Újvidéken⁸³ is született *Édes Anna*-bemutató. Míg Harag György előző adaptációkat használt fel rendezőszínházi elképzelései megvalósítására, és Horvai István Gyurkovics Tibor plakátszerű dramatizálását alkalmazta színpadra, addig Korcsmáros a regény miliójének és konfliktusrendszerének hű adaptálását tűzte ki célul. Az előadás történetéhez tartozik,

77 Lásd például Pethőné Nagy Csilla: *Irodalom 11. Tankönyv*, Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, 2014:360-364.

78 Fábrián László: *Az Édes Anna legendárium*, 37-41.

79 Az előadás előtt 20 perces felkészítő foglalkozást tartottak a színházban egyszerre több csoportnak, az előadás után az 50 perces feldolgozó foglalkozás már osztályteremben zajlott. Bejelentkezés alapján a bérletes diákok számára volt ez lehetőség. A NAT-hoz is kapcsolódott: magyar nyelv és irodalom, elemzés, értelmezési eljárás, jelentés. Ciboly Ádám – Bethlenfalvy Ádám 2013 *Színházi nevelési programok kézikönyve*. Budapest, L'Harmattan, 73-74.

80 <http://www.barczi-gyor.hu/palyazat.htm>. (Letöltés ideje: 2016. május 30).

81 Bárdos visszaemlékezése alapján arra törekedett, hogy értékes irodalmi anyagokból a színház világában önálló alkotásokat hozzon létre, amik önmagukban megállják a helyüket, és ebben a rendezőnek kiemelkedő szerepe kell, hogy legyen, aki nemcsak színpadra állítja a művet, hanem saját koncepciója alapján bontja ki azt. Ebben fontos a színpadi energia, az, hogy a színház a maga nyelvére fordítsa le a művet, és hozza ki belőle a lényegét. Bárdos Artúr 1943 *A színház műhelytitkai*. Budapest, Stílus Könyvkiadó, 20-21, 24.

82 Veszprémi Petőfi Színház, adaptáló: Gyurkovics Tibor, rendező: Horvai István, bemutató időpontja: 1983. április 22.

83 Újvidéki Magyar Színház, adaptáló és rendező: Harag György, bemutató időpontja: 1983. december 19.

hogy Korcsmáros az adaptálás feladatát a Színház- és Filmművészeti Főiskola rendezőhallgatójaként kapta Osztovits Leventétől, a feladat a regény dramatizálása volt.⁸⁴ Tehát az adaptáció maga is alkalmazott színházi körülmények között jött létre, egy iskolai feladat keretében. Korcsmáros később saját dramatizálását használta fel rendezéséhez,⁸⁵ a lehetőséget maga ajánlotta fel Nyilassy Juditnak, a Budapesti Gyermekszínház igazgatójának.⁸⁶ A rendező saját megfogalmazásában⁸⁷ tudományos ismeretterjesztő előadást készített, melyben a közönségét felnőtt színházi nézőknek tartotta, de akiknek egyben műveltségét is tárgítani kívánta. Így tehát a kérdés, amit a Budapesti Gyermekszínház mint gyermek- és ifjúsági színház létjogosultságáról és minőségéről folytatott a korszakban a szakmai közvélemény, és melynek központi kérdése az volt, hogy művészet vagy didaktika kell-e, hogy előtérbe kerüljön a gyermekszínházi előadásokban – Korcsmáros előadásában is központi helyet szerzett magának, és a kettőt az esztétikai felé billentette el.⁸⁸ Ennek a vitának kiindulását az adta, hogy az ifjúsági színházi előadások nem megfelelő színvonalon zajlottak le, a diákok dobálóztak, a szájbarágós szöveget unalommal és minősíthetetlen nézőtéri viselkedéssel fogadták. A színházon belül az Ifjúsági Stúdiószínpad léte ennek orvoslására szolgált, Cseke Péter DLA-dolgozatában így idézi Nyilassy Judit szavait az Ifjúsági Stúdiószínpad szerepéről: [azért van rá szükség, hogy] „hazai és világirodalmi remekművekkel ismerkedjenek meg a fiatalok,

84 *Színházi Magazin*. A Petőfi Rádió műsora, 1982. december 19. 10.55. Lejegyezve az OSZMI cikkarchívumában, Korcsmáros György mappája.

85 A szöveggel az OSZMI-ban megtalálható: Q 13.485

86 *Interjú Korcsmáros Györggyel* (saját készítés – V. K.), kézirat, 2016. február 3.

87 Uo.

88 A polémiához lásd például: Gábor István 1975 Jegyzetsorok a Budapesti Gyermekszínház elmúlt évadjáról. *Színház*, szeptember, 19-22; Bogácsi Erzsébet 1976 A Budapesti Gyermekszínház eredményei és gondjai: Beszélgetés Kazán Istvánnal. *Színház*, augusztus, 20-21; Nánay István 1978 A gyerekek és a színház. *Színház*, 8. szeptember, 14-21; Gábor István 1978 Hosszú távú álmódosítás: Beszélgetés Nyilassy Judittal, a Budapesti Gyermekszínház igazgatójával. *Színház*, szeptember, 24-27; Gábor István 1979 „Egyetlen, mégis értékes évad volt...”: Beszélgetés Nyilassy Judittal, a budapesti Gyermekszínház igazgatójával. *Színház*, október, 34-37; Nánay István 1980 Berzsián, a Bohóc, Jean és a többiek. *Színház*, augusztus, 1-4.

amik egyfajta eligazítást adnak az élet kuszaságában, és segítséget nyújtanak ahhoz, hogy tudatosan gondolkozó, önálló ítéletet alkotni képes felnöttekké válhassanak”.⁸⁹

Hiába azonban az igazgatói szándék, Korcsmáros szerint a színházat babaszínháznak, gügyögő gyerekszínháznak csúfolták, ahol lekicsinyelték a gyerekeket, a szakma is támadta, és az *Édes Anna* előtt egy évvel létrejött *Rómeó és Júlia* előadás kifejezetten kudarcosnak volt mondható.⁹⁰

Ebben a környezetben jött létre tehát az *Édes Anna* Korcsmáros-féle változata, a stúdiószínpad beavató jellegű ifjúsági előadásai között, miközben a nagyszínpadon gyerekelőadások mentek. Az előadás értékelése nem csak a rendezői visszaemlékezés szerint bizonyult sikernek,⁹¹ a kritika is meglehetősen pozitívnak értékelte, az előadás saját mércéjéhez és a fentebb jelzett környezeti állapotokhoz képest is az volt. A kritika szerint a 13-18 éves nézőközönség, a szakmunkások, gimnazisták részéről őszinte érdeklődés, feszült figyelem és taps volt a jellemző.⁹² A Budapesti Gyermekszínház Paulay Ede utcai színházépületének stúdiószínpadán Korcsmáros beszámolója szerint kb. 120 fő fért el. Az előadás az évadból átcúsúzott a következőre, kb. 44-46 előadás ment belőle, összesen 4000-5000 fő látta.⁹³

Barabás Tamás, az *Esti Hírlap*tól öröndetesen szerencsés adaptációnak tartja, mely Kosztolányihoz hű és hiteles társadalmi rajzot, történelmi háttérrel ad, a szereplők lélektani ábrázolását, egymáshoz való kapcsolatát hitelesen ábrázolja líkettető ritmusban, fokozódó feszültségben, színes, mozgalmas előadásban.⁹⁴ Iszlai Zoltán az *Élet és Irodalom*-ban a könyvhöz vezető, de önmagában is élvezetes előadásnak nevezi, mely a társadalmi erővonalat ízléses modernséggel rajzolja fel, a néző fogékony lesz *Édes Anna* sorsára, azonosulni tud vele, nem csak az ifjúságnak jó, átadja a megalázás, kismem-

89 Cseke Péter 2011 *A magyarországi gyerekszínház története*, DLA-dolgozat, SZFE-könyvtár, D-8783, 60. Oline elérhetőség: <http://www.szfe.hu/uploads/dokumentumtar/csekeptezis.pdf>, (letöltés ideje: 2016. május 13).

90 Uo., 65.

91 Interjú Korcsmáros Györggyel (saját készítés – V.K.), kézirat, 2016. február 3; Cseke, i. m., 65.

92 Barabás Tamás 1982 *Édes Anna* a Budapesti Gyermekszínházban. *Esti Hírlap*, 1982. december 11., 2.

93 Interjú Korcsmáros Györggyel (saját készítés – V.K.), kézirat, 2016. február 3.

94 Barabás, i. m., 2.

zés érzését, mindenkinek jelenthet katarzist.⁹⁵ Sas György a *Film Színház Muzsikában* pedig ekként ír az előadásról: pedagógiai, didaktikus lecke középiskolásoknak, hogy megértesse Édes Anna helyzetét, a történeti és atmoszferikus feszültséget diákepekkel, hangalámondással, Fellini-s kísértettáncsal ragadja meg, az eszközök sokféleségével és jó színészi játékkal.⁹⁶

A rendező beszámolója és a kritikai visszhang alapján rekonstruálható, hogy a padlástérben a nézők közvetlenül Vizek lakásába léptek be, a nézőtérben kétszintű térben foglaltak helyet, a játék közvetlen közelsége az ifjúsághoz szó szerint is közel hozta a történetet, a térfelosztás pedig lehetővé tette, hogy az előadásra különböző szempontból lássanak rá. A falakon kétoldalt Fellini-filmek zenéjére képeket vetítettek, a rendező célja ezzel a kor és a hangulat megidézése volt. Nem játszott különösebb szerepet a Tanácsköztársaság értelmezése, nem politikai jellegű előadás volt, a történet-elemek csak a konfliktusteremtés miatt kaptak hangsúlyt, mintha a történet a Dózsa-féle parasztfelkelés után játszódna, amikor Werbőczyék összeülnek, hogy megbeszéljék a teendőket.⁹⁷ A rendező így nem adott ideológiai töltetést az előadásnak, semleges kontextusban tárgyalta, ezzel pedagógiailag azt a célt szolgálta, hogy rámutasson a rendszerváltások természetére.

Ez a változat elsődlegesen a fiatalok tudásának és műveltségének bővítését tartotta szem előtt, tanítani kívánt, szándékosan nem alkalmazott elvonatkoztató művészi elemeket, a regényt a lehető leghívebb módon kívánta átadni az ifjúságnak, de nem szájbarágóan.⁹⁸ Miután a rendezés sikeresnek bizonyult, Korcsmáros György győri igazgatói regnálása alatt (szintén stúdió körülmények között) maga is műsorra tűzte az *Édes Annát* (bemutató időpontja: 1999. február 26.), de már nem az oktatói, hanem az esztétikai funkciót helyezte első helyre, választását az indokolta, hogy lélekdarabra volt szüksége. Mutatja ezt az is, hogy nem saját változatát, hanem Tasnádi István átíratát dolgozták fel (rendező: Tasnádi Csaba).

95 Iszlai Zoltán 1983 Ifjúsági állapotok. *Élet és Irodalom*, 1983. január 7., 12.

96 Sas György: Két gyerekszínházi előadás, *Film Színház, Muzsika*, 1983. január 22, 5-6.

97 Interjú Korcsmáros Györggyel (saját készítés – V.K.), kézirat, 2016. február 3.

98 Uo.

Vidovszky György: *Édes Anna*

Vidovszky György 1994-es *Édes Anna* előadása a Vörösmarty Gimnázium számára készült diákszínházi előadás, amikor is Vidovszky az iskola tanáraként saját diákjai számára rendezte azt meg. A ma már elismert ifjúsági színházi rendezőként számon tartott alkotó így az *Édes Annán* is gyakorolt még ebben a középiskolai tanárként diákszínházi előadásokat előállító, amatőr időszakában. A műfaji sajátosság miatt az előadásról nem maradt fenn kritika, rekonstruálásához a szövegkönyv mellett⁹⁹ a rendező saját elbeszélése adja a támpontot, elemzsem az alábbiakban erre támaszkodik.¹⁰⁰

Vidovszky különbséget tesz ifjúsági színház és diákszínházas között. „Az a gyermek- és ifjúsági színház, ahol profi színészek hivatásszerűen hoznak létre előadásokat az ifjúságnak vagy gyerekközönségnek. A diákszínházas ettől eltérően nem feltétlenül szól diákközönségnek – van, hogy mégis –, itt az előadók maguk a diákkorúak”. A diákszínházas jellemzőjeként határozza meg továbbá, hogy olyan pedagógiai forma, ami alapvetően a több száz éves hagyományú színházzal nevelés témakörébe tartozik. Tanárok és diákok előadásokat közösen már a jezsuiták óta készítenek, céljuk az idők folyamán változott (vallásnépszerűsítés, nyelvtanulás), manapság, és az *Édes Anna* készítése során Vidovszky a készségfejlesztést tartotta szem előtt. Azt, hogy egy drámai szöveg létrehozása során a résztvevő diákok többet tudjanak meg a szerepformálásról, megértésük a figurákat, a történetben rejlő érdekellentéteket, a konfliktusok feloldását, ki tudjanak próbálni különböző élethelyzeteket. Mindezt úgy, hogy amikor az idegen valóságot megtapasztalják, a sajátjuk ne sérüljön, s hogy tisztában legyenek azzal: ez csak egy játék.

Egy drámatagozatos gimnáziumban ezek mellett mindig fontos szempont, hogy vannak olyan ambiciózus gyerekek, akik hivatásszerűen is szeretnének a színházzal foglalkozni, színészek szeretnének lenni. Az *Édes Annát* is azért a pedagógiai, alkalmazott szempont miatt vették elő, mert az osztályban egy lány (Topol Rita) alkalmasnak látszott a szerepre, és köré fel tudták építeni az előadást. Ezzel szemben nem volt megfelelő számú fiú az osztályban, így kihagyták Vizek karakterét, akiről csak említést tesznek. Ennek a gyakorlati szempontnak alkalmazása miatt az *Édes Anna* játékos hagyomány

99 OSZMI: Q 22.444

100 Interjú Vidovszky Györggyel (saját készítés – V.K.), kézirat, 2016. január 8.

egyik jellegzetessége jelentőséget kapott: Anna csak Vizynét öli meg.

Az *Édes Anna* szövegek könyvek és így adaptációk között a kezdetektől kimutatható egy olyan, egymásra épülő vonulat, ahol Anna csak úrnőjének életét ontja ki: így Kosztolányiné kéziratban megmaradt változata,¹⁰¹ az ezt is felhasználó, az első premier alapjául szolgáló Lakatos László-féle változat,¹⁰² az erre épülő Felkai Ferenc-féle szövegek könyv,¹⁰³ és a szövegszerű összefüggésekből kimutathatóan a felsorolt előzményeket és a regényt is felhasználó Harag György-féle változat.¹⁰⁴

Vidovszky György a szövegek könyvet Horváth Krisztával együtt készítette, a borítón feltüntették, hogy *best of* jelleggel előző *Édes Anna* szövegek könyveket használtak fel, Felkai Ferencét (innen az egyes gyilkosság), Fábri Zoltánét, Gyurkovics Tiborét és Korcsmáros Györgyét, tehát ifjúsági előadás előzményére is támaszkodott a szöveg szintjén. Az ekként összeállított szövegek könyv a történet főbb csomópontjait úgy állította össze, hogy figyelemmel legyen a diákok képességeire. A politikai rezsimváltás csak a felütésben kapott jelentőséget azért, hogy a történelmi időben helyezték el a történetet.

Az előadás természetéből adódóan kevésszer ment, (körülbelül tízszer), különböző diákszínházszó fesztiválokon, de nem is maga a produkció a legérdekesebb, hanem az odáig vezető út, a több hónapon át tartó felkészülés.

Megállapítható, hogy az *Édes Anna* két alkalmazottnak nevezhető adaptációja nagyon is jól beleillik éppen abba a tipológiába, amit Vidovszky György segítségével lehet felállítani, az ifjúsági színház és a diákszínház kettősségébe. E szerint a Korcsmáros-féle 1982-es változat *ifjúsági színházi előadás*, ahol diákok a közönség, és az előadás számukra közvetíti az *Édes Anna* történetét. A Vidovszky-féle 1994-es *Édes Anna* előadása a résztvevők pedagógia készségfejlesztését tartotta szem előtt, önálló pedagógiai munka. Az alkalmazott színházi forma harmadik módja, amikor a kész előadás köré drámapedagógiai foglalkozást építenek, ahol a problémaközpontúságot aknazzák ki egy későbbi foglalkozás keretében. A tényleges alkalmazott színházi formákon túl maga az *Édes Anna*, mint szöveg, mint műalkotás, mint történet a közoktatásban való elhelyezkedése miatt kanonikus státusra tett szert az elmúlt 80 évben, ami már önmagában alkalmazott állapot, ugyanis ezen tanulunk elemezni irodalmi szöveget, viszonyokat, szerepértelmezéseket, s részévé vált a nevelésnek, a közgondolkodásnak.

101 Kosztolányiné Harnos Ilona *Édes Anna adaptációjának szövegek könyve*, MTAK, Ms 4617/11.

102 Lakatos László: *Édes Anna. Színházi Élet*, 1937. 16. sz. (április 11–17.), 103–126.

103 *Édes Anna*. (szövegek könyv). Színpadra átdolgozta: Felkai Ferenc, OSZMI könyvtára, Q 8596.

104 *Édes Anna*. (szövegek könyv). *Kosztolányi Dezső regényéből dramatizálta Harag György*. In *Az Újvidéki Színház húsz éve*. Összeáll. Franyó Zsuzsanna, Forum, Újvidéki Színház, 1994:96–117.